

Kaupallisten sotilaspalveluyritysten synty Venäjällä

Wagner-ryhmänä tunnettu organisaatio on 2010-luvulla osallistunut Venäjän ja sen liittolaisten tukena konflikteihin muun muassa Itä-Ukrainassa, Libyassa ja Syyriassa. Siihen viitataan vaihtelevasti venäläisenä yksityisenä sotilasyrityksenä tai Venäjän asevoimien epävirallisena osana. Tässä artikkelissa tarkastelen kehityskulkua, joka on saanut Venäjän hyödyntämään kaupallisia sotilaspalveluyrityksiä ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan. Sovellan analyysissa Deborah Avantin (2000) esittämää teoreettista mallia sotilaallisen toiminnan muutoksista. Keskeinen argumenttini on, että sotilaspalveluyritysten synty Venäjällä on reaktio ulkoisen toimintaympäristön muutoksen aiheuttamiin ongelmiin. Georgian sota vuonna 2008 ja siitä seurannut asevoimien uudistusohjelma loivat tilanteen, joissa länsimaiden sotilaallisen ulkoistamisen mallin kopiointia kannattaneet toimijat pystyivät edistämään tavoitteitaan. Venäjän patrimoniaalinen hallintomalli vaikutti kuitenkin vahvasti siihen, että lopputuloksena syntyneet organisaatiot ovat luonteeltaan erilaisia kuin länsimaiset vastineensa.

Mikko Rökköläinen

Länsimaissa on yli 50 vuoden ajan ulkoistettu turvallisuuspolitiikkaan liittyviä tehtäviä kaupalliselle sektorille. Venäjällä muutos on tapahtunut myöhemmin. Kaupallisia sotilaspalveluntuottajia muistuttavat venäläiset organisaatiot ovat osallistuneet maan liittolaisten tukena konflikteihin esimerkiksi vuodesta 2013 Ukrainassa ja 2015 eteenpäin myös Syyriassa. Näistä toimijoista eniten huomiota länsimaisessa mediassa on saanut Wagner-ryhmänä tunnettu organisaatio (esim. Higgins ja Nechepurenko 2018; Sparks 2017; Summanen 2017).

Tässä artikkelissa pyrin vastaamaan kysymyksiin, miksi Venäjä ryhtyi hyödyntämään sotilaspalvelualan yrityksiä ulko- ja turvallisuuspolitiikkansa työkaluina, millainen oli siihen johtanut prosessi, miten tämä prosessi vaikutti alan venäläisten edustajien ominaispiirteisiin

ja miksi se tapahtui tiettyä ajanjaksona. Yhdistän analyysissäni materiaalisia ja normatiivisia selityksiä. Huomioon Venäjän omintakeisen virallisen ja epävirallisen hallinnon yhdistelmän vaikutuksia yritysten hyödyntämiseen, ja käytän sitä selittämään venäläisten alan yritysten luonteen muutoksen ajoittumisen 2010-luvun alkuun.

Esittämäni kuvaus on käytännön sanelemista syistä epätäydellinen ja sisältää epävarmuustekijöitä. Sekä Venäjän epäviralliseen hallintoon että kaupalliseen sotilaspalvelualaan liittyvät, julkisesti saatavilla olevat tiedot ovat rajallisia ja vaikeasti todennettavissa. Käytettävissä olevan tiedon pohjalta on kuitenkin mahdollista koostaa tyydyttävästi todellisuutta vastaava kuvaus prosessista, joka johti Wagnerin ja muiden sen kaltaisten yhtiöiden muodostumiseen osaksi Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittista keinovalikoimaa.

Yksi politiikan tutkimuksen koulukuntien perustavista eroista on se, minkä tyyppisiä syitä pidetään ensisijaisina selityksinä valtioiden toiminnalle. Omassa kuvauksessani pyrin yhdistämään eri selitykset yhtenäiseksi tarinaksi. Teoreettisena viitekehystenä hyödynnän Deborah Avantin (2000) esittämää mallia, jolla hän alun perin käsitteellisti Euroopan valtioiden siirtymää palkkasoturijoukoista kansalaisarmeijoihin Ranskan vallankumouksen jälkeen.

Lyhyesti kuvattuna Avantin malli esittää, että sotilaallisten innovaatioiden syntyyn ja leviämiseen vaikuttaa kolmenlaisia syitä. Ensinnäkin toimintaympäristön muutokset aiheuttavat valtiolle ja sen asevoimille ongelmia ja uusia tavoitteita. Tämänkaltaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi teknologian kehitys ja kansainvälisen politiikan muutokset. Toiseksi normatiiviset muutokset mahdollistavat uusia keinoja ratkaista näitä ongelmia sekä asettaa uusia tavoitteita (Avant 2000, 42–43).

Kolmanneksi Avant argumentoi, että merkittävät muutokset ovat todennäköisempiä tietyissä rakenteellisissa oloissa. Muutokset sodankäynnissä ja turvallisuuspolitiikassa aiheuttavat usein myös muutoksia hallinnon ja asevoimien sisäisissä ja välisissä poliittisissa voimasuhteissa ja taloudellisten resurssien jakautumisessa. Ulkoiset šokit, kuten sotilaalliset tappiot, luovat otollisia olosuhteita muutoksille, sillä ne samanaikaisesti kyseenalaistavat vanhoja toimintatapoja ja hajottavat hallinnon sisäisiä koalitioita. Toisaalta on helpompaa edistää uusia ajattelutapoja, mikäli näiden omaksumisesta ei seuraa vahvoille kotimaisille etupiireille lisäkuluja tai tämänkaltaiset etupiirit ovat hajanaisia. (Avant 2000, 42.)

Avantin lähestymistapa sijoittuu sotilaallisten innovaatioiden tutkimuksen siviili-sotilas-suhteita painottavaan koulukuntaan, joka katsoo, etteivät sotilaalliset uudistukset ole vain asevoimien sisäinen prosessi. Valtion siviilijohdon prioriteetit ja tavoitteet ohjaavat asevoimien uudistusta. Armeijat ovat myös lähtökohtaisesti muutosvastarintaisia organisaatioita ja uudistusmieliset upseerit tarvitsevat usein poliittista tukea noustakseen asevoimien uudistusten edistäminen on mahdollista (Grissom 2006, 908–910). Tämä lähestymistapa soveltuu artikkelin aiheen tutkimukseen hyvin, sillä poliittisen ohjauksen sekä epävirallisten hallintokanavien merkitys kaupallisten sotilaspalveluyritysten kasvuun Venäjällä on ollut huomattava.

Keskeiset argumenttini ovat, että Venäjä alkoi kehittää kykyään hyödyntää kaupallisia sotilaspalveluyrityksiä osana laajempaa, vuoden 2008 Georgian sodan paljastamien ongelmien käynnistämää asevoimien uudistusta. Se mahdollisti uudenlaisia ratkaisuja jo pidemmän aikaa tunnettuihin ongelmiin. Yksi näistä ratkaisuista oli sotilaspalveluyritysten hyödyntäminen sotilaallisissa operaatioissa. Länsimaiden esimerkki teki tämän ratkaisun edistämisestä erityisen helppoa. Kansalliseen turvallisuuteen liittyvien valtion organisaatioiden välinen kilpailu sekä Venäjän patrimoniallinen hallintomalli kuitenkin vaikuttivat siihen, että venäläiset sotilas- ja turvallisuuspalveluyhtiöt eroavat eräiden keskeisten ominaisuuksiensa osalta länsimaisista

vastineistaan. Samoin niiden suhde kotimaansa hallintoon sekä tapa, jolla Venäjän hallinto niitä ulko- ja turvallisuuspolitiikkansa toteuttamisessa hyödyntää, ovat omintakeisia.

Seuraavassa luvussa tarkastelen lyhyesti kaupallisen sotilaspalvelualan globaalia syntyä ja kehitystä. Määrittelen tässä yhteydessä myös ilmiöön liittyviä termejä. Kolmannessa luvussa paneudun lähemmin venäläisen sotilasalan syntyyn, keskeisiin organisaatioihin ja niiden tunnettuun toimintaan. Artikkelin neljännessä osassa kuvaan, miten yhdistelmä normatiivisia, materiaalisia ja rakenteellisia seikkoja selittää sekä venäläisen sotilaspalveluteollisuuden syntyprosessin että sen ajoituksen. Lopuksi reflektoin lyhyesti sitä, miten tämä prosessi on vaikuttanut venäläisen sotilaspalveluteollisuuden omintakeiseen muotoon.

Globaali kaupallinen sotilaspalveluala

Kaupalliseen sotilaspalveluun liittyvä terminologia ja käsitteet ovat edelleen jossain määrin vakiintumattomia. Analyttisen tarkkuuden vuoksi määrittelen seuraavaksi eräitä keskeisiä termejä. Lisäksi kuvaan lyhyesti alan globaalia kehitystä taustoittamaan Venäjän tilannetta.

Sotilaalliseen toimintaan liittyviin yrityksiin viitattaessa termit ”yksityinen turvallisuusyritys”, ”yksityinen sotilasyritys” sekä ”yksityinen sotilas- ja turvallisuusyritys” ovat vakiintuneet akateemisessa kirjallisuudessa. Termit ovat peräisin YK:n palkkasoturien käyttöä tarkastelleen erikoisraportoijan ja tämän työtä jatkaneen työryhmän raporteista. Tästä syystä ne on muotoiltu ensi sijassa aseellisia turvapalveluita tarjoavia yrityksiä ajatellen (Krahmann 2012, 357–59; UN Commission on Human Rights 1998, para. 28(i); 2005, para. 5). Turvallisuus- ja sotilasyritysten ero ei ole vakiintunut.

Vaikka aseellisia turvapalveluja tuottavat yritykset ovatkin herättäneet julkisuudessa eniten huomiota, alan aseistamattomat edustajat tuottavat myös monia muita palveluita asiakkailleen. Suurimman osan toiminnasta muodostavat koulutus-, konsultointi-, logistiikka-, huolto- ja analytiikkapalvelut sekä tekninen tuki. Tämän moninaisuuden vuoksi ilmiö ei ole tarkkarajainen. Se määritellään alan kirjallisuudessa yleensä laajasti ”liikeorganisaatioksi, jotka tuottavat ammattimaisesti sodankäyntiin kiinteästi liittyviä palveluita” (Singer 2003, 8).

Rajanveto kaupallisten sotilaspalveluiden ja muiden kaupallisten turvallisuuspalveluiden, kuten yksilösuojauksen, vartiointin ja riskianalytiikan, suhteen onkin usein tehtävä tapauskohtaisesti. Samat yritykset myös tuottavat usein palveluita sekä konfliktialueilla että siviilimaailmassa. Asevoimien ja muiden valtiollisten toimijoiden lisäksi edellä mainittuja palveluita myydään myös esimerkiksi kriisialueilla toimiville yrityksille sekä kansalais- ja kansainvälisille järjestöille. Tämä hämärtää niiden sotilaallista luonnetta entisestään (Mohlin 2012, 22–23; Pingeot 2012).

Yleisestä alan tutkimuksen käytännöstä poiketen olen läpi artikkelin käyttänyt Marcus Mohlinin (2012, 22–24) termiä ”kaupallinen sotilaspalveluyritys”, sillä se kattaa mielestäni ilmiön keskeiset tunnusmerkit. Kaupallinen sotilaspalveluyritys kuvaa hyvin muita kuin suoranaisia turvapalveluita tuottavia yrityksiä ja toisaalta erottaa ilmiön turvallisuus- ja vartiointipalveluiden tuottamisesta konfliktialueiden ulkopuolella. Se kiinnittää myös huomiota siihen, etteivät alan toimijat välttämättä ole yksityisessä omistuksessa, vaan niille keskeinen ominaisuus on liiketaloudelliseen voitontavoitteluun tähtäävä toimintalogiikka. Se, mikä tekee palvelusta luonteeltaan riittävän sotilaallista, jää valitettavasti edelleen suurelta osin tapauskohtaisen arvioinnin varaan.

Kaupallinen toimintalogiikka ja laillinen yritysmuotoinen organisaatio ovat modernien kaupallisten sotilaspalveluyritysten keskeisiä tunnuspiirteitä. Vaikka yksittäisten työnteki-

jöiden motivaatiot vaihtelevatkin isänmaallisuudesta seikkailunhaluun ja henkilökohtaiseen taloudelliseen hyötyyn, muoto ohjaa organisaation asettamaan liiketaloudellisen hyödyn etusijalle. Toisaalta sotilaspalveluyritykset ovat lain puitteissa toimivia organisaatioita. Ne pystyvät hyödyntämään laillisia rahoituskanavia ja investoimaan pitkäjänteisesti sekä teknologiseen suorituskykyyn että korkeasti koulutettuun henkilöstöön. Ne pystyvät myös verkostoitumaan tehokkaasti ja laajasti mm. rekrytointia, taloudellisia kumppanuuksia ja lobbaamista varten. Muodon ja laillisuuden yhdistelmä erottaa kaupalliset sotilaspalveluyritykset moderneista palkkasotureista (Singer 2003, 44–47).

Historiallisesti sodankäynti ja siihen tarvittavat tukitoiminnot ovat useinkin olleet tuottoisaa liiketoimintaa (kts. esim. Percy 2007, Thomson 1994). Tämän artikkelin kontekstina olevan modernin kaupallisen sotilaspalvelualan historia on jäljitettävissä puolen vuosisadan päähän. Venäläisen sotilaspalveluteollisuuden synty on jatkoa tälle kehitykselle. Syyt, jotka ohjasivat muita valtioita ulkoistamaan sotilaallista toimintaansa, antavat myös suuntaa Venäjän sotilaspalveluteollisuuden analyysille.

Erbelin (2017, 9–12; kts. myös Krahmman 2010) mukaan modernin sotilaallisen toiminnan ulkoistamisen historia ulottuu länsimaissa kylmän sodan aikaan. Toisen maailmansodan jälkeen sekä Yhdysvallat että Britannia pyrkivät ylläpitämään globaalia sotilaallista toimintakykyään turvautumalla teknologiseen etulyöntiasemaansa. Tämä johti kuitenkin puolustussektorin kulujen kasvuun. Säästöjen saavuttamiseksi käännyttiin yksityisen sektorin johtamisoppien puoleen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa asevoimat omaksuivat ajatuksen ydintoimintoihin keskittymisestä. Tukitoimintoja ulkoistettiin 1970-luvulla kansalliskaartille ja 1980-luvulla yrityksille. Tämän kehityksen mukana asevoimien johto ja puolustushallinto omaksui kaupallisen johtamisen ajattelumalleja. Tämä teki niistä vastaanottavia laajemmille ulkoistuksille.

Alan kirjallisuudessa ensimmäiseksi varsinaiseksi murroskohdaksi tunnistetaan kylmän sodan päättyminen (esim. McFate 2014, 43; Singer 2003, 49). Länsimaat supistivat puolustusbudjettejaan, mutta asevoimien tehtäviä ei leikattu samassa suhteessa. Sen sijaan monessa valtiossa rauhanturvaaminen ja muut verrattain pienet, mutta kalliit operaatiot ulkomailla nostettiin uusiksi keskeisiksi tehtäviksi. Asevoimien oli kehitettävä uusia toimintakykyjä tämänkaltaisiin operaatioihin nopeasti ja kustannustehokkaasti. Samanaikaisesti teknologian kehitys kasvatti kuluja ja lisäsi tarvetta asiantuntevalle henkilöstölle. Sotateknologian hinnan nousun lisäksi tiedonvälityksen kehittyminen lisäsi kansalaisten tietoisuutta asevoimien menetyksistä, mikä teki joukkojen lähettämisestä konfliktialueille poliittisesti riskialttiimpaa. Ongelmiin haettiin ratkaisua ulkoistamalla kasvavissa määrin toimintoja, joiden ei katsottu kuuluvan asevoimien ydintehtäviin (Erbel 2017, 12–14).

Kylmän sodan jälkeen ulkopoliittinen toimintaympäristö muuttui. Lukuisat jäätyneet konfliktit syttyivät uudelleen, mutta monet niiden osapuolista olivat menettäneet suurvaltajakijansa. Asevoimien leikkaukset vapauttivat markkinoille myös runsaasti kokenutta työvoimaa ja ylijäämäkalustoa. Tässä yhteydessä mielenkiintoinen esimerkki oli eteläafrikkalainen Executive Outcomes -yritys (EO), jonka työntekijät taistelivat etulinjassa Angolan ja Sierra Leonen sisällissodissa vuosina 1993–97. Molemmat toimeksiannot katkesivat ulkovaltojen julkisen paineen takia. EO onkin jäänyt historiaan yhtenä harvoista avoimesti taisteluihin osallistuneena sotilaspalveluyrityksenä. Tapaus on esimerkki siitä, että normatiiviset seikat asettavat rajoituksia sille, kuinka laajasti sodankäyntiä voidaan ulkoistaa (McFate 2014, 38–39; Singer 2003, 101–18; Tonkin 2011, 14–15).

Syyskuun 11. päivän terrori-iskut ja terrorismin vastainen sota muodostuivat toiseksi alan kehityksen taitekohdaksi. Yritysten näkyvyys kasvoi erityisesti Afganistanin ja Irakin konflikteissa, joissa niiden työntekijät muodostivat ajoittain enemmistön Yhdysvaltain ja Britannian joukoista. Kaupallinen sektori tuotti myös huomattavasti enemmän erilaisia palveluita kuin vielä 90-luvulla: urakoitsijat vartioivat miehittäjävaltojen keskeisiä päättäjiä, kuulustelivat vankeja, huolsivat tukikohtia ja kouluttivat uusien poliisi- ja asevoimien henkilöstöä. Erityisesti Blackwater-yritykseen liitetyt ampumistapaukset ja muut väärinkäytökset, sekä niiden kautta paljastunut alan lähes olematon sääntely, aiheuttivat runsaasti julkista keskustelua. Osin tämän seurauksena länsimaiset kaupalliset sotilaspalveluyritykset ovatkin 2010-luvun kuluessa pyrkineet siistimään julkikuvaansa ja toimimaan matalammalla profiililla (Dickinson 2011, 36–39; Kruck 2014, 121–23; Mohlin ja Käihkö 2008; Scahill 2007).

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaupallisella sotilaspalvelualalla on vuosikymmenien pituiset historialliset juuret, mutta huomattavaksi ilmiöksi se on noussut vasta 2000-luvulla. Tällä hetkellä monet valtiot ovat riippuvaisia kaupallisen sektorin tuesta sotilas- ja tiedusteluoperaatioissa. Sotilaalliseen toimintaan liittyvä ulkoistaminen on ollut pääosin länsimainen ilmiö, mutta viimeisen vuosikymmenen aikana se on lisääntynyt myös muualla. Seuraavassa luvussa kuvaan lähemmin, miten tämä kehitys on edennyt Venäjällä.

Kaupalliset sotilaspalveluyritykset Venäjällä

Venäläisen kaupallisen turvallisuus- ja sotilaspalveluteollisuuden historia on lyhyempi kuin länsimainen vastineensa. Se ei kuitenkaan ole valtion omiin tarpeisiinsa synnyttämä luomus, vaan jo olemassa ollut ilmiö, jonka valtio on omaksunut ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi työkalukseksi. Tämän päätöksen ymmärtämiseksi kuvaan lyhyesti alan synnyn ja kehityksen, kiinnittäen erityistä huomiota sen merkittävimmän toimijaan – Wagner-ryhmään.

Kylmän sodan loppu ja Neuvostoliiton romahdus 1991 olivat murros kaupalliselle turvallisuudelle myös Venäjällä. Sosialistisen järjestelmän loppu mahdollisti alan kaupallisten toimijoiden synnyn. Asevoimien ja muun valtion turvallisuuskoneiston voimakas supistuminen vapautti markkinoille runsaasti kokenutta työvoimaa (Bukkvoll ja Østensen 2020, 1–2). Jopa kokonaisia yksiköitä uudelleenorganisoi kaupalliselta pohjalta. Esimerkiksi Alpha Group -turvallisuusyrityksen muodostivat vuonna 1991 entiset Neuvostoliiton terrorisminvastaisen Alfa-erikoisyksikön veteraanit (Axelrod 2014). Aikakauden taloudellinen, poliittinen ja yhteiskunnallinen epävakaus loi kysyntää kotimaisille turvallisuuspalveluille (Bukkvoll ja Østensen 2020, 1–2).

Kaupallinen sotilaspalveluala ei ole tarkkarajainen ilmiö. Rajanvetojen tekeminen 1990-luvun Venäjän verrattain epävakaa ja heikosti säännellyssä ympäristössä on erityisen vaikeaa. Kansainvälisesti toimineet organisaatiot eivät yleensä toimineet vain liiketaloudellisen hyödyn saamiseksi, vaan niiden taustalla oli nationalistinen ideologia. Esimerkiksi pietarilainen Rubikon-yhtiö kanavoi tiedustelupalvelu FSB:n tuella venäläisiä vapaaehtoisia taistelemaan serbien rinnalla Jugoslavian hajoamissodissa 1992–95 (Bukkvoll ja Østensen 2020, 1–2; Kuczyński 2019, 12).

Kansainvälisesti toimivia ja selkeämmin sotilaallisia yrityksiä alkoi syntyä Venäjälle 2000-luvulla. Kysyntää kasvatti erityisesti Irakin sota. Venäläiset yritykset pyrkivät osallisiksi jälleenrakennushankkeista ja halusivat ostaa turvapalvelunsa mieluummin maanmiehiltään. Näihin lukeutui vuonna 2003 perustettu Antiterror-Orel -niminen yritys, josta vuonna 2011 eriytyi Moran Security Group. Moran erikoistui kauppamerenkulun turvapalveluihin ja

vaikuttaa olleen monessa suhteessa samankaltainen, julkisesti ja laillisesti toimiva kaupallinen turvapalveluiden tuottaja kuin länsimaiset vastineensa (Marten 2019b, 10; Østensen ja Bukkvoll 2018, 22).

Moran Security Group toimi kuitenkin ilmeisesti peitteenä ensimmäiselle kaupalliselle venäläiselle osallistumisella Syyrian sisällissotaan. Keväällä 2013 ryhdyttiin rekrytoimaan lähinnä sotilastaustaista henkilökuntaa Slavonic Corps -nimellä esiintyneeseen yritykseen, jolla oli sopimus Syyrian hallituksen kanssa. Slavonic Corps oli rekisteröity Hongkongiin, mutta työhönottohaastattelut tapahtuivat Moranin tiloissa Pietarissa. Myöhemmissä tutkimuksissa on paljastunut, että molempien yritysten omistajina ja johtajina toimi samoja henkilöitä. Haastattelut suoritti Moranin johtaja, Vjatšeslav Kalašnikov, joka oli myös tiedustelupalvelu FSB:n reservin everstiluutnantti. Tällä perusteella työnhakijat (ja eräät myöhemmin tapahtumaan perehtyneet tutkijat) päättelivät, että projektilla täytyi olla valtion turvallisuuselinten epävirallinen siunaus (Interpretermag.com 2013; Marten 2019b, 11–12).

Noiin 260 miehen osasto kuljetettiin Syyriaan lokakuussa 2013. Perillä paljastui, että heidän odotettiin vartiointitehtävien sijaan osallistuvan taisteluihin Islamilainen Valtio -järjestön (ISIS) joukkoja vastaan. Huonosti varustettu osasto kärsi tappioita ensimmäisessä taisteluoskokeksessa, joutui vetäytymään ja kuljetettiin lopulta takaisin Venäjälle. Kotimaahan saapuneet miehet joutuivat FSB:n kuulusteltaviksi, mutta heitä vastaan ei nostettu syytteitä. Sen sijaan kaksi yrityksen johtajaa tuomittiin kolmen vuoden vankeusrangaistuksiin palkkasoturitoiminnasta (Interpretermag.com 2013; Marten 2019b, 11–12).

Aiheeseen perehtyneet tutkijat ja journalistit eivät ole päässeet selvytyteen tapahtumien taustoista. Toisin kuin palkatuille työntekijöille kerrottiin, Slavonic Corpsilla oli ilmeisesti sopimus yksityisen energia-alan yrityksen ja Syyrian energiaministeriön kanssa Deir-el-Zourin öljykenttien suojelusta. Vjatšeslav Kalašnikovia ei kuitenkaan asetettu syytteeseen. Tämä antaa aihetta olettaa, että projektiin liittyy edelleen tuntemattomia yhteyksiä Venäjän viralliseen tai epäviralliseen hallintoon. Slavonic Corpsia voidaankin, sen epäonnistumisesta huolimatta, pitää eräänlaisena modernin venäläisen sotilaspalveluyhtiön prototyypinä (Interpretermag.com 2013; Marten 2019b, 11–12).

Monet Slavonic Corpsin Syyria-operaatioon osallistuneet henkilöt palvelivat myös vuonna 2014 Ukrainassa, Wagner-ryhmän ensimmäisessä tunnetussa operaatiossa. Yksikkö toimi Itä-Ukrainan konfliktialueella, missä sen kerrotaan surmanneen ja pidättäneen useita Venäjän hallitukselle epämieluisia separatistikomentajia. Tammi–helmikuussa 2015 Wagnerin joukot osallistuivat raskaisiin taisteluihin, joissa kapinalliset ja Venäjän joukot valtasivat strategisesti tärkeän Debaltseven kaupungin. Taistelijoiden verkkoon lataaman kuvamateriaalin perusteella on todettu, että Wagnerilla oli Debaltsevessa käytössään Venäjän asevoimien panssariajoneuvoja (Bukkvoll ja Østensen 2020, 7–8; Marten 2019b, 12–13; Østensen ja Bukkvoll 2018, 25).

Vuoden 2015 syksyllä Wagner-ryhmä aloitti toiminnan myös Syyriassa. Maassa arvioidaan toimineen 2000–2500 ryhmän työntekijää, joita al-Assadin hallinto käytti eliittiyksikkönä omiensa joukkojensa tukemiseen etulinjassa. Ryhmä oli keskeinen toimija Palmyran valtaamisessa takaisin ISISiltä 2016. Wagner sai tällä kaudella runsaasti tukea Venäjän asevoimilta, jotka virallisesti olivat maassa vain antamassa hallituksen joukoille ilmatukea sekä vartioidessa käyttämiään lentotukikohtia. Wagnerin henkilökunta kuljetettiin sotilaskoneilla Syyrian ja Venäjän välillä, haavoittuneet hoidettiin sotilassairaaloissa ja Venäjälle palautetut kaatuneet haudattiin sotilashautausmaalle. Vuoteen 2016 asti Wagner-ryhmä näyttää siis toimineen linjassa Venäjän asevoimien operaatioiden kanssa. Kyseisenä kesänä suurin osa ryhmän

taistelijoista kuitenkin vedettiin pois Syyriasta, ilmeisesti sopimuksen loputtua (Aji 2017; Dahlqvist 2019; Marten 2019b, 13; Østensen ja Bukkvoll 2018, 25–26).

Wagner-ryhmän operatiivinen johtaja on tiettävästi Venäjän sotilastiedustelulaitoksen (GRU) reservin everstiluutnantti Dmitri Utkin. Hän siirtyi eläkkeelle vuonna 2013 ja on ilmeisesti työskennellyt sekä Moran Security Groupille että Slavonic Corpsille. Ryhmän omistaja ja rahoittaja puolestaan on laajan yritysjoukon omistava oligarkki Jevgeni Prigožin, jolla on tiettävästi erittäin hyvät suhteet presidentti Putiniin. Prigožin on tunnettu ravintoloitsija, mutta hän omistaa myös esimerkiksi Internet Research Agency -yrityksen, joka on suorittanut informaatio-operaatioita Venäjän hallituksen toimeksiannosta esimerkiksi länsimaisten vaaleihin ja kansanäänestyksiin vaikuttamiseksi. Prigožinin omistamat yhtiöt huolehtivat myös Venäjän asevoimien ruokahuollosta (Galeotti 2017; Marten 2019b, 12; Østensen ja Bukkvoll 2018, 25, 34; Reynolds 2019, 2–7; Vaux 2016).

Vuoden 2016 joulukuussa Venäjän energiaministeriö kätilöi alustavan aiesopimuksen Syyrian energiaministeriön ja Prigožinin omistaman Evro Polis -yrityksen välillä. Myöhemmin julki tulleen sopimuksen mukaan Evro Poliksen tehtäväksi annettiin vallata takaisin ja puolustaa hallituksen menettämiä öljy- ja kaasukenttiä sekä muuta energiantuotantoinfrastruktuuria. Vastikkeeksi yritys saisi neljänneksen valtaamiensa laitosten tuotoista seuraavien viiden vuoden ajalta. Käytännössä tehtävää alkoi toteuttaa uusi joukko Wagner-ryhmän taistelijoita, joiden kerrotaan kuitenkin olleen edeltäjiään huonommin palkattuja ja aseistettuja. Tämän epäillään johtuvan siitä, etteivät Venäjän puolustusministeriö tai asevoimat olleet enää osallisina operaatiossa (Malkova ja Baev 2019; Marten 2019b, 14; Reynolds 2019, 5–6).

Tammikuussa 2018 aiesopimus muutettiin viralliseksi sopimukseksi, mutta järjestely säilyi muuten samankaltaisena. Helmikuussa usean sadan Wagnerin taistelijan joukko, yhteistyössä Syyrian hallituksen joukkojen kanssa, hyökkäsi Conocon kaasuntuotantolaitosta hallussaan pitäneitä kurdijoukkoja vastaan Deir-el-Zourin lähellä itäisessä Syyriassa. Kurdijoukkojen tukena laitosta puolusti myös Yhdysvaltain erikoisjoukkoja, jotka vastasivat tuleen. Eräiden tietojen mukaan jopa satoja Wagner-ryhmän taistelijoita kuoli USA:n ilmaiskussa (Malkova ja Baev 2019; Marten 2019b, 14; Reynolds 2019, 5–6).

Kuten Marten (2019b) huomauttaa, Deir-el-Zourin taistelu herättää kysymyksiä Wagner-ryhmän ja Venäjän asevoimien suhteesta. Vahingossa syntyvien konfliktien estämiseksi Yhdysvaltain ja Venäjän edustajat olivat sopineet toimialueiden jaosta alueella jo 2015. Venäjän virallisten asevoimien oletetaan olleen tietoisia hyökkäyksestä. Wagnerin edustajia ei kuitenkaan varoitettu siitä, että Conocossa saattoi olla yhdysvaltalaisjoukkoja. Taistelun alettua yhdysvaltalaiset olivat yhteydessä venäläiskomentajiin, jotka ilmoittivat, ettei alueella operoi Venäjän joukkoja (Malkova ja Baev 2019; Marten 2019b, 14; Reynolds 2019, 5–6).

Wagnerin joukkoja toimii tiettävästi edelleen Syyriassa. Maassa toimii myös toinen samankaltaisia palveluita tuottava venäläisyhtiö, Patriot. Sen toiminnasta ja yhteyksistä tiedetään vielä vähemmän kuin Wagner-ryhmästä, mutta ilmeisesti se on linkittynyt vahvasti Venäjän puolustusvoimiin (Sukhankin 2018; Warsaw Institute 2018).

Wagner-ryhmä on lähettänyt työntekijöitään myös lukuisiin Afrikan maihin. Joukkoja on raportoitu ainakin Etelä-Sudanissa, Keski-Afrikan tasavallassa sekä Libyassa. Kahdessa ensiksi mainitussa järjestelyt vaikuttavat hyvin samankaltaisilta. Etelä-Sudan solmi marraskuussa 2017 sopimuksen kullankaivuuoikeuksista M-Invest -nimisen, Prigožinin hallinnoiman yrityksen kanssa. Mediatietojen mukaan sopimukseen kuuluu myös maan armeijan kouluttaminen. Sekä kaivostoiminnan turvaamisesta että koulutustyöstä vastaavat ilmeisesti Wagner-ryhmän työntekijät. Tämänkaltaiset, luonnonvarojen hyödyntämisen ja yritysten

tarjoaman sotilaallisen tuen toisiinsa sitovat järjestelyt ovat olleet Afrikassa verrattain yleisiä. Venäjän asevoimien tai puolustusministeriön osallisuutta järjestelyyn ei ole todennettu, mutta Venäjä ja Etelä-Sudan ovat viime vuosina pyrkineet kehittämään sotilaallista yhteistyötään (Bugayova ja Regio 2019; Fulloon 2015; Marten 2019a, 3–4, 2019b, 17).

Myös Keski-Afrikan tasavalta tekee sotilaallista yhteistyötä Venäjän kanssa. Vuonna 2017 Venäjä ilmoitti sopineensa 170 siviilikouluttajan lähettamisestä maahan kouluttamaan hallituksen turvallisuusjoukkoja. On huomattava, että järjestelystä vastasi Venäjän ulko-, ei puolustusministeriö. Mediatietojen mukaan nämä ”siviilit” ovat olleet Wagner-ryhmän työntekijöitä. He ovat kouluttamisen lisäksi suojanneet venäläisiä rakennusprojekteja sekä Prigožinin omistamien Lobaye Invest ja Sewa Security -yhtiöiden toimintaa (Marten 2019b, 17, 2019a, 4–5). Kolme Keski-Afrikan tasavaltaan asiaa selvittämään saapunutta venäläistä tutkivaa journalistia, Orhan Džemal, Aleksandr Rastorgujev ja Kirill Radtšenko, surmattiin epäilyttävissä oloissa heinäkuussa 2018 (Higgins ja Nechepurenko 2018).

Wagner-ryhmä on vuodesta 2018 osallistunut myös Libyan sisällissotaan. Libyassa ryhmä ei näytä suojaavan Prigožinin taloudellisia intressejä vaan edistää Venäjän turvallisuuspoliittisia tavoitteita. Osasto tukee Venäjän hallituksen suosiman marsalkka Khalifa Haftarin joukkoja taistelussa maan tunnustettua hallitusta vastaan. Maassa on ilmeisesti toiminut noin 1200 taistelijan osasto, minkä lisäksi ryhmä on rekrytoinut taistelijoita myös Syyriasta (Al Jazeera 2020; Marten 2019a, 5; Sukhankin 2020).

Vuoden 2019 alkupuolella Wagnerin joukkoja huhuttiin lähetetyn myös Venezuelaan. Venäjälle myötämielinen Maduron hallitus oli kriisissä oppositiojohtaja Juan Guaidón julistauduttua maan lailliseksi presidentiksi. Wagnerin joukkojen kerrottiin toimivan maan korkean johdon henkivartijoina. Virallisesti Venäjä kiisti tiedot operaatiosta (Roth 2019). Todisteiden puute antaa aihetta olettaa, että kyseessä oli mahdollisesti propagandaoperaatio tai keino viestiä tukea Madurolle.

Yllä esitetty suppea kuvaus Venäjän sotilaspalveluteollisuuden, erityisesti Wagner-ryhmän kehityksestä, nostaa esille kaksi huomionarvoista seikkaa. Ensinnäkin Venäjän kaupallinen sotilaspalveluteollisuus on tuottamiensa palveluiden osalta yhtä laaja kuin länsimainen vastineensa, vaikkakin yritysten määrällä ja luultavasti myös liikevaihdolla mitattuna pienempi kuin länsimaissa. Kaupallinen sektori tuottaa Venäjän asevoimille ruokahuollon kaltaisia tukipalveluita ja maassa toimii myös hyvin paljon länsimaisia turvafirmoja vastaavia toimijoita. Esimerkiksi Moran Security Group oli, Slavonic Corps -yhteydet pois lukien, legitiimi kauppamerenkulun turvapalveluiden tuottaja. RSB Group puolestaan on myynyt esimerkiksi miinanraivauspalveluita sekä turvannut venäläisten asiakasyritysten toimintaa kriisialueilla. Vastaavia yrityksiä on länsimaissa joukoittain (Reynolds 2019, 13). Näiden lisäksi Venäjän kaupallinen sotilaspalveluteollisuus kuitenkin eroaa läntisestä vertaisryhmästään siinä, että sen edustajat osallistuvat myös aktiivisesti taistelutoimiin.

Venäjän valitsemalla toimintatavalla ulkoistaa myös suoranaista taistelutoimintaa yrityksille on selkeä ero länsimaiseen sotilaalliseen ulkoistamiseen, jossa aloitteellinen voimankäyttö on pyritty rajaamaan vain valtiollisille asevoimille. Kyseessä on hyvin vahva normi taloudellisista vaikuttamista sodankäyntiin osallistumista vastaan (Percy 2007; Rökköläinen 2011). Länsimaissa tämänkaltaisia yrityksiä ei ole 2. maailmansodan jälkeen ollut. Niiden käyttöön myös muualla on reagoitu voimakkaasti, kuten aiemmin mainittu Executive Outcomes -yhtiön tapaus osoittaa.

Toiseksi normatiivisista seikoista ja toimijoiden välisistä konflikteista huolimatta kaupallisten sotilaspalveluyritysten käytöstä on tullut vakiintunut osa Venäjän ulko- ja turvallisuuspo-

liittista työkaluvalikoimaa. Wagnerin ja sen kaltaisten toimijoiden merkitystä ei ole kuitenkaan syytä yliarvioida, sillä ne ovat suorituskyvyiltään melko rajallisia. Toisaalta joidenkin satojen tai tuhansien hyvin koulutettujen taistelijoiden joukolla on mahdollista saavuttaa tehokkaasti rajallisia strategisia tavoitteita matalan intensiteetin konflikteissa (Reynolds 2019).

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaupalliset sotilaspalveluyritykset ovat Venäjällä kylmän sodan jälkeinen ilmiö. Vasta 2010-luvulla niistä alkoi muodostua omintakeinen, epävirallisia kanavia myöten hallinnoitu työkalu, joka palveli samanaikaisesti julkisia ja yksityisiä etuja. Seuraavassa luvussa tarkastelen lähemmin tätä kehitystä.

Muutoksen eteneminen

Tässä osassa hahmottelen, miten ja miksi Venäjä on päätenyt hyödyntämään kaupallisia sotilaspalveluyrityksiä ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan. Asetan ensin johdannossa kuvailemaani teoreettiseen viitekehykseen ne syyt, joita aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on tunnustettu sotilaallisen toiminnan ulkoistamiseen Venäjällä. Sen jälkeen analysoin näiden vuorovaikutusta kaupallisten sotilaspalveluyritysten syntyyn Venäjällä johtaneessa historiallisessa prosessissa.

Venäläisiin kaupallisiin sotilaspalveluyhtiöihin ja niiden rooliin maan turvallisuuspolitiikassa on kohdistunut viime vuosina melko runsaasti tutkimusta. Aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa toistuvat viisi tekijää, joiden katsotaan johtaneen sotilaallisen toiminnan ulkoistamiskehitykseen Venäjällä. Nämä syyt on mahdollista jaotella kolmeen luokkaan Avantin mallin pohjalta.

Toimintaympäristön muutoksista johtuvia syitä ulkoistaa tehtäviä ovat toiminnan sallittavuus, joustavuuden lisääminen ja tappioiden piilottaminen. Lukuisat tutkijat näkevät ulkoistamisen keskeiseksi hyödyksi mahdollisuuden kiistää Venäjän osallisuus ja vastuu voiman käytössä. Kaupallisten sotilaspalveluyritysten toiminnasta on huomattavasti vaikeampi muodostaa yleiskuvaa kuin valtiollisista toimijoista. Silloinkin kun toimijat ovat selvillä, Venäjän valtion on halutessaan mahdollista irtisanoutua yritysten toiminnasta, kuten esimerkiksi Deir-el-Zourissa tapahtui. Wagnerin henkilöstön lähettäminen liittolaisten tueksi on myös huomattavasti kevyempi ulkopoliittinen signaali kuin vakinaisen armeijan edustajien käyttäminen samoihin tarkoituksiin (Bukkvoll ja Østensen 2020, 5; Marten 2019b, 7; Rauta 2019, 12). On tosin huomattava, että Wagner on kerännyt 2010-luvulla maineen, jonka seurauksena sen osallistuminen konflikteihin herättää jo itsessään huomiota. Wagner saattaakin tällä hetkellä olla salailukeinon sijaan Venäjän ulkopoliittiseen signaalointiin käytettävä työkalu.

Mahdollisuus pitää virallinen Venäjä etäällä operaatioista ainakin paperilla tekee yrityksistä myös joustavia turvallisuuspoliittisia työkaluja. Kuten Syyrian ja Keski-Afrikan tasavallan esimerkit osoittavat, Wagnerin kautta on ollut mahdollista kanavoidsa apua liittolaisille ilman, että Venäjän asevoimien henkilöstöä on täytynyt lähettää alueelle. Libyassa Venäjä tukee järjestelyn avulla YK:n tunnustamaa hallitusta vastaan taistelevia joukkoja. Wagnerin ja Patriotin kaltaiset verrattain pienet yksiköt, jotka toimivat irrallaan varsinaisesta komentoketjusta, voivat myös reagoidsa uusiin tilanteisiin nopeammin ja joustavammin (Bukkvoll ja Østensen 2020, 5; Galeotti 2017).

Siirtämällä taistelutehtäviä pois asevoimilta Venäjän hallituksen on myös mahdollista suojaautua mahdollisten tappioiden aiheuttamilta sisäpoliittisilta seurauksilta. Maan osallistuminen Ukrainan ja Syyrian konflikteihin ei missään vaiheessa ole nauttinut suurta suosiota

kansalaisten keskuudessa. Wagnerin ja muiden sen kaltaisten organisaatioiden kärsimät miehistö tappiot ovat huomattavasti helpommin salattavissa kuin maan virallisten asevoimien. Venäläisten enemmistö näyttää myös suhtautuvan eri tavoin vakinaisten asevoimien sotilaiden ja yritysten henkilökunnan menetyksiin. Yritysten työntekijät nähdään hyvin palkattuina vapaaehtoisina, jotka tiesivät riskit lähtiessään konfliktialueille (Balzer 2015; Souleimanov ja Dzutsati 2018; Bukkvoll ja Østensen 2020, 5; Pukhov 2020).

Normatiivinen syy ryhtyä hyödyntämään kaupallista sotilaspalvelualaa on puolestaan länsimaisen ulkoistamiskehityksen kopiointi. Sotilaallisesti vahvojen ja menestyvien valtioiden ratkaisujen kopioiminen on hyvin tunnettu syy innovaatioiden ja normatiivisten muutosten leviämislle. Ilmeisimpänä tavoitteena on saavuttaa samanlaisia onnistumisia ja suorituskyvyn parannuksia kuin muutoksen aiemmin tehneet valtiot ovat saavuttaneet. Tämän lisäksi, kun toimintatapa on levinnyt riittävän laajalle kansainvälisessä järjestelmässä, sen omaksumatta jättäminen alkaa vaikuttaa negatiivisesti valtion julkikuvaan saaden ne vaikuttamaan takapajuisilta ja heikoilta. Molemmat syyt nousevat esiin Venäjän sotilaallista ulkoistamisesta käsittelevässä kirjallisuudessa. Kaupallisten sotilaspalveluyritysten toiminta varsinkin Irakin ja Afganistanin konflikteissa länsimaiden asevoimien tukena on luonut tilanteen, jossa niiden hyödyntämisestä on tullut osa modernilta sotilasvallalta odotettua toimintatapaa (Avant 2000, 50–51; Bukkvoll ja Østensen 2020, 4–5; Finnemore ja Sikkink 1998, 902–4; Østensen ja Bukkvoll 2018, 30; Reynolds 2019, 2–3).

Rakenteellinen syy ulkoistamiselle taas on Venäjän epävirallisen hallinnon vaikutus päätöksentekoon. Tämä patrimonialinen hallintomalli, jossa rinnan virallisen hallinnon kanssa toimivat henkilökohtaisen vallan verkostot, on ohjannut myös ulkoistamiskehitystä. Päätökseen alkaa hyödyntää kaupallisia sotilaspalveluyrityksiä on katsottu vaikuttaneen hallinnon sisäiset epäviralliset verkostot, ryhmittymien välinen kilpailu, tietyille toimijoille suodut mahdollisuudet liiketoimintaan ja tästä seuraava korruptio (Bukkvoll ja Østensen 2020, 4; Gel'man 2016; Ledeneva 2015; Marten 2019b, 8).

Näiden lisäksi myös taloudellisia säästöjä sekä kouliintuneiden taistelijoiden pitämistä poissa Venäjältä on esitetty osasyiksi Wagner-ryhmän luomiselle. Vaikka jonkinlaiset säästöt saattavat olla mahdollisia (Reynolds 2019), käytettävissä oleva aineisto aiheesta on niin puutteellista, ettei asiasta ole mahdollista esittää edes valistunutta arviota. Wagnerin käyttäminen kotimaassa potentiaalisesti epävakautta aiheuttavien veteraanien säilytyspaikkana (Østensen ja Bukkvoll 2018, 31), ei puolestaan vaikuta uskottavalta. Kuten Marten (2019b, 6) huomauttaa, Wagnerin joukoissa palvelee kokonaisuudessaan luultavasti alle 5000 henkeä, joten koko joukon kotiuttaminenkaan ei voisi aiheuttaa sen kaltaisia ongelmia, joita poliisi ja puolustusvoimat eivät kykenisi tukahduttamaan.

Venäjän sotilaallisen ulkoistamisen tarinaa on helpointa ryhtyä jäljittämään laajemminkin muutoksen aloittamisen mahdollistavasta murroskohdasta. Venäjä oli pyrkinyt uudistamaan asevoimiaan lähes koko kylmän sodan jälkeisen ajan. Ongelmat, erityisesti liian suuri henkilöstömäärä, upseeripainotteinen henkilöstörakenne ja huono koulutustaso, olivat hyvin tiedossa. Asevoimat ovat kuitenkin vastustaneet uudistusta voimakkaasti puolustaakseen sekä vaikutusvaltaansa että laajalle levinneestä korruptiosta saatuja taloudellisia hyötyjä. Presidentiksi noustuaan Vladimir Putin ryhtyi hitaasti lisäämään siviilihallinnon valtaa asevoimissa, nimittäen puolustusministereiksi entisten kenraalien sijaan ensin FSB-taustaisen Sergei Ivanovin 2001 ja aiemmin veroministerinä toimineen Anatoli Serdjukovin 2007 (Bryce-Rogers 2013, 340–48).

Serdjukov oli aloittanut joitakin toimia, jotka tähtäsivät asevoimien henkilöstömäärän supistamiseen, toimintatapojen kehittämiseen ja budjettikurin parantamiseen. Varsinaisen murroksen laukaisijana toimi Venäjän ja Georgian sota vuonna 2008. Vaikka Venäjä oli selkeästi konfliktin sotilaallinen voittaja, sen asevoimat suoriutuivat monin tavoin epätyytyväisesti. Suuri osa aseistuksesta ja varusteista oli vanhentuneita ja joukko-osastojen yhteistyö puutteellista. Taktisella tasolla joukot kykenivät vain suoraviivaiseen etenemiseen ja luottivat määrälliseen ylivoimaansa (Bryce-Rogers 2013, 348–55; Karagiannis 2014, 405).

Georgian sodan jälkeen lokakuussa 2008 julkaistiin virallisesti uusi uudistusohjelma, joka muun muassa tähtäsi pienemmän, paremmin koulutetun ja joustavamman armeijan luomiseen. Serdjukov onnistuikin tässä osittain uuden asevoimien komentajan, kenraali Nikolai Makarovin, avulla. Hallinnon sisäinen valtakamppailu asevoimien uudistuksen tiimoilta jatkui vuoteen 2012, jolloin puolustusministeri Serdjukov joutui eroamaan korruptioskandaalin vuoksi. Kenraali Makarov erotettiin saman vuonna. Uudeksi asevoimien komentajaksi nousi kenraali Valeri Gerasimov (Bryce-Rogers 2013, 355–368).

Kenraali Gerasimov on saanut länsimaissa runsaasti huomiota alun perin 2013 julkaistulla kirjoituksellaan (Gerasimov 2016). Jotkin länsimaiset mediat ovat viitanneet Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan hyödyntämiin epätavanomaisiin toimintatapoihin ”Gerasimovin doktriinina” (esim. McKew 2017). Akateemisessa kirjallisuudessa Gerasimovin katsotaan kuitenkin enemmänkin esittäneen huomioita sodan luonteen muutoksesta kuin jonkinlaisen uuden toimintamallin Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan toteuttamiseen (Bartles 2016; McDermott 2016). Näihin muutoksiin kuuluvat esimerkiksi sodan ja rauhan välisen rajan muuttuminen huokoisemmaksi, tarve turvata valtion etuja kaikkialla fyysisessä maailmassa ja informaatiotilassa, sekä konflikteihin osallistuvien toimijoiden moninaistuminen ja tarve luoda uusia ratkaisuja niiden koordinointiin. Tämä muutos tavassa hahmottaa toimintaympäristöä voidaan nähdä venäläisen sotilaallisen toiminnan ulkoistamisen kehyyksenä ja kaupallisten sotilaspalveluyritysten hyödyntäminen näyttääkin vastaavan osaltaan Gerasimovin esiin nostamiin ongelmiin (Galeotti 2019; Kasapoglu 2015; Schnauffer 2017).

Toimintaympäristön materiaaliset muutokset siis loivat tarpeen Venäjän asevoimien uudistumiselle kylmän sodan jälkeen. Hallinnon sisäinen voimatasapaino järkkyy kuitenkin vasta Georgian sodan jälkeen niin, että uudistuksia oli mahdollista toden teolla yrittää. Sotilaalliseen uudistamiseen ja Wagner-ryhmän syntyyn johtanut prosessi vastaa siis tältä osin sovellettua teoriaa. Sotilaallinen ulkoistaminen ei kuitenkaan ollut automaattinen seuraus vuonna 2008 aloitetusta uudistusprosessista. Venäjän asevoimien identiteetti osana koko maan suurvalta-omakuvaa on vahva ja on kohtuullista olettaa, että sen tehtävien siirtäminen ”palkkasotureille” on aiheuttanut moraalista vastustusta (ks. Marten 2019b, 15–16.) Kaupallisen sotilaspalveluyrityksen valikoituminen yhdeksi uusista sodankäynnin tavoista ei siis selity vain toimintaympäristöstä nousevilla tarpeilla vaan myös normatiivisella muutoksella.

Vuoden 2008 uudistusohjelma tähtäsi laajemminkin toimiviksi osoittautuneiden länsimaisten toimintamallien kopioimiseen (Østensen ja Bukkvoll 2018, 30). Tutkivien journalistien Irina Malkovan ja Anton Baevin (2019) mukaan lähtölaukauksen Wagner-ryhmän luomiselle antoi konkreettisesti Eeben Barlow’n osallistuminen Pietarin kansainväliseen talousfoorumiin 2010. Barlow palveli Etelä-Afrikan asevoimissa 1980-luvulla. Hän on kuitenkin tunnettu aiemmin mainitusta Executive Outcomes -yrityksestä, jonka perustaja ja toimitusjohtaja hän oli. Barlow piti talousfoorumissa yksityisen esityksen korkea-arvoisille venäläisille sotilaskomentajille kaupallisten sotilaspalvelualan yritysten tarjoamista mahdollisuuksista. Ainakin kenraali Gerasimov suhtautui ajatukseen tietävästi positiivisesti.

Vaikka kyseessä on vain yksi tapaus, Barlow'n esitys osoittaa, miten jo olemassa olevat esimerkit ovat vaikuttaneet aiheeseen liittyvään päätöksentekoon Venäjän hallinnossa. Suuremmissa mittakaavassa länsimaisten yritysten laajamittainen toiminta niiden asevoimien rinnalla, erityisesti Irakin ja Afganistanin konflikteissa, oli luonut tässä suhteessa houkuttelevan ja toimivalta vaikuttavan mallin. Ulkoistamiseen myötämielisesti suhtautuneet tahot saattoivat vedota tähän esimerkkiin argumenttinsa tueksi.

Kolmas huomioon otettava tekijä ovat ulkoistamiseen johtaneet rakenteet. Tässä kysymyksessä liittyy toisaalta hallinnon sisäisten valtakeskusten välinen vallankäyttö ja toisaalta edellä kuvattu Venäjän patrimonialinen hallintomalli. Molemmat ovat vuorovaikutuksessa vaikuttaneet sotilaallisen ulkoistamisen kehitykseen Venäjällä.

Vaikuttaa siltä, että sotilaallisen toiminnan ulkoistamiseen liittyy hallinnon sisäinen valtakamppailu asevoimien, tiedustelupalvelu FSB:n ja sotilastiedustelupalvelu GRU:n välillä. FSB:llä oli aiempaa kokemusta peiteorganisaatioiden käytöstä tämänkaltaisessa toiminnassa ainakin Rubikon-peiteyrityksen tapauksessa (Kuczyński 2019, 12). Myös Slavonic Corps saattoi olla FSB:n yritys luoda kaupallinen sotilaspalveluyritys oman valvontansa alle, sillä yrityksen taustalla vaikuttanut Vjatseslav Kalašnikov oli tiedustelupalvelun entinen työntekijä (Interpretermag.com 2013). Sekä valtion organisaatioiden välinen kilpailu että taloudellinen hyöty ovat mahdollisia vaikuttimia näille pyrkimyksille. Varmoja todisteita aiheesta ei kuitenkaan ole.

GRU:n spetsnaz-erikoisjoukot olivat puolestaan kokeneet kovia vuoden 2008 uudistuksissa. Joukkoja oltiin supistettu ja ne oli alistettu puolustusvoimien komentoketjuun sen sijaan, että ne olisivat olleet suoraan presidentin alaisuudessa. Tästä syystä GRU:lla oli mahdollisesti erityinen intressi luoda itselleen uusi, itsenäisempi operatiivinen työkalu (Bukkvoll 2015, 611–612).

Malkovan ja Baevin (2019) tietojen mukaan ajatus Wagner-ryhmän perustamisesta oli kuitenkin kenraali Gerasimovin, joka luultavasti pyysi sille Vladimir Putinin tukea tämän palattua presidentin virkaan 2012. Putin on todennäköinen linkki Jevgeni Prigožiniin. Toimittajien mukaan pääesikunta määräsi hänet toteuttamaan Wagner-projektin vuonna 2013. Tiedolle ei ole vahvistusta, mutta skenaario on ainakin mahdollinen. Prigožin on tiettävästi Putinin pitkäaikainen ja luotettu liittolainen. Toisaalta hän oli kasvattanut liiketoimiaan voimakkaasti vuodesta 2010 ja saanut edullisia sopimuksia julkisten laitosten ja erityisesti asevoimien ruokahuollon järjestämisestä. Nämä sopimukset saattoivat toisaalta antaa pääesikunnalle käskyvaltaa Prigožinin suuntaan ja toisaalta niiden kautta saatettiin kanavoida sotilaspalveluyrityksen käynnistämiseen tarvittava rahoitus.

Turvallisuusviranomaisten välinen valtakamppailu kaupallisen sotilasalan kontrollista on ilmeisesti jatkunut tähän päivään asti, eikä sen kaikista yksityiskohdista ole saatavilla tietoja. Vuoden 2018 Deir-el-Zourin taisteluun johtanut tietojen pimittäminen Venäjän asevoimien taholta saattoi liittyä myös laajempaan konfliktiin niiden ja Prigožinin välillä: neljä hänen yritystään oli edellisenä vuonna haastanut Venäjän puolustusministeriön oikeuteen maksamattomien laskujen vuoksi (Marten 2019b, 16). Tällä hetkellä tutkimuskirjallisuudessa Wagner-ryhmän oletetaan toimivan GRU:n alaisuudessa. Vuodesta 2018 Syyriassa toiminut Patriot puolestaan on ilmeisesti armeijan pääesikunnan luomus (Sukhankin 2018; Warsaw Institute 2018).

Toinen merkki jatkuvasta valtakamppailusta on se, että Wagnerin ja vastaavien yritysten toiminta on edelleen Venäjän lain vastaista. Alaa sääntelevä laki tuotiin 2010-luvulla duumaan kolmasti, mutta sen käsittely jumittui joka kerta. Syyksi epäillään yleisesti FSB:n ja GRU:n

kiistaa siitä, kumman laki asettaisi yritysten valvojaksi. On kuitenkin myös huomautettu, että sääntelyn puute luo Venäjän epäviralliselle hallinnolle tyypillisen tilanteen, jossa Prigožin ja muut vastaavat toimijat ovat hallinnon armoilla. Lakia voidaan alkaa valvoa, mikäli toiminta ei vastaa valtaapitävien odotuksia (Bukkvoll ja Østensen 2020, 6; Ledeneva 2015, 10; Marten 2019b, 4).

Rakenteelliset seikat ilmenevät siis venäläisen kaupallisen sotilaspalvelualan kehityksessä kahdella tapaa. Yleisellä tasolla prosessi näyttää vastanneen teoreettisen viitekehyksen odotuksia. Toimintatapojen muutos saattoi alkaa vasta, kun toimijoiden väliset vakiintuneet valtarakenteet murtuivat, ja vallan uusjako antoi uudistuksia, tässä tapauksessa sotilaspalveluyritysten hyödyntämisestä, kannattaneille tahoille mahdollisuuden kerätä riittävästi tukea relevanteista ryhmistä.

Venäjälle erityisellä tavalla ulkoistamisen järjestäminen heijastelee maan patrimonialisen hallintomallin keskeisiä ominaisuuksia. On selvää, että Prigožin on ”hyödyllinen ystävä”, jolle mahdollisuus Wagner-ryhmän luomiseen ja johtamiseen myönnettiin ehdollisena. Yritys voi toimia osana Prigožinin yritysverkostoa ja tuottaa taloudellista hyötyä niin kauan kun se palvelee Venäjän strategisia etuja. On myös hyvin mahdollista, että tämä ”kestitys” toimii molempiin suuntiin, ja osa Wagner-ryhmän tuotoista siirtyy GRU:n tai valtion ylimmän johdon haltuun. Mikäli toiminta ylittää soveliaat rajat ja menettää valtion johdon luottamuksen ja tuen, se voidaan helposti lopettaa alkamalla soveltaa palkkasoturitoiminnan kieltävää lakia. Tämä olisi erityisen helppoa, sillä Wagner-ryhmä ei tiettävästi ole laillisesti rekisteröity yritys, kuten esimerkiksi aiemmin mainittu Slavonic Corps. Katson kuitenkin, että käytännössä sen suhde valtiovaltaan vastaa laillisen yrityksen toimintaa, joten se täyttää kaupallisen sotilaspalveluyrityksen tunnusmerkit riittävässä määrin (Gel'man 2016, 459; Ledeneva 2015, 8–10).

Yhteenvetona Venäjä alkoi hyödyntää sotilaspalveluyrityksiä osana maan asevoimien laajempaa, vuonna 2008 alkanutta uudistusta. Tällä uudistuksella pyrittiin vastaamaan muutuneen kansainvälisen toimintaympäristön muutoksiin, jotka olivat vähentäneet vakinaisen armeijan ja sen vanhojen toimintatapojen hyödyllisyyttä ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden edistämiseksi. Georgian sodasta seurannut vanhojen vallan uusjako sotilaja tiedusteluorganisaatioiden välillä antoi mahdollisuuden toimia niille uudistajille, jotka halusivat kopioida länsimaiden luomaa mallia sotilaspalveluyritysten hyödyntämisestä. Venäjälle ominainen patrimonialinen hallintomalli ohjasi toiminnan kuitenkin epävirallisen hallintojärjestelmän piiriin.

Kaupalliset sotilaspalveluyritykset osana ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa

Kaupallisten sotilaspalveluyritysten integrointi osaksi Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittista työkalupakkia vastaa Avantin (2000) esittämää teoreettista mallia. Toimintaympäristön kehittyminen, uusien normien omaksuminen ja ulkoinen šokki, josta seurasi merkittävä hallinnon sisäisten valtasuhteiden muutos, loivat yhdessä olosuhteet, joissa uuden innovaation omaksuminen tuli mahdolliseksi.

Esittämäni analyysiin on kuitenkin syytä suhtautua tietyllä varauksella. Julkisesti saatavissa olevat tiedot venäläisten sotilaspalveluyritysten toiminnasta, organisaatioista sekä erityisesti niiden suhteista Venäjän hallintoon ovat monelta osin hyvin hajanaisia ja epävarmoja. Erityisesti Wagnerin ja Patriotin kaltaisten toimijoiden taloudelliset ja käskyvaltasuhteet valtion virallisiin edustajiin ovat suurelta osin hämärän peitossa. Näin ollen ei

ole mahdollista tarkasti määritellä, missä suhteessa ne ovat kaupallisia toimijoita ja missä suhteessa valtion työkaluja.

Tämän artikkelin keskeinen väite Wagnerin ja muiden vastaavien toimijoiden tulemisesta osaksi Venäjän valtion keinovalikoimaa ei riipu siitä, ovatko lopputuloksena itsenäisiä yrityksiä, sellaisina esiintyviä mutta valtion ohjaita peiteyrityksiä tai, kuten on todennäköisintä, jotain siltä väliltä. Niiden syntyyn vaikuttivat joka tapauksessa samat uudistustarpeet, normatiiviset muutokset, polkuriippuvuudet ja Venäjän päättävän eliitin sisäiset rakenteet.

Tällä en kuitenkaan tarkoita, ettei näiden yritysten ja Venäjän virallisen ja epävirallisen hallinnon välisen yhteyden tutkiminen edelleen olisi tärkeää. Vaikka yritykset ovat vain yksi Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittinen työkalu, niiden läsnäolo konflikti- ja kriisialueilla tekee niiden toiminnan ymmärtämisestä erityisen tärkeää.

Toistaiseksi salassa olevien yhteyksien ja yksityiskohtien lisäksi myös käsitteellinen työ ilmiön parissa on äärimmäisen tärkeää pätevien analyysien mahdollistamiseksi. Varsinkin Wagnerista käytävässä keskustelussa käytetään termejä ”palkkasotureista” ”turvallisuusyritykseen” ja ”peiteyritykseen”. Nämä käsitteet ovat syntyneet länsimaisessa kontekstissa eikä yksikään niistä luultavasti vastaa todellisuutta erityisen hyvin. Venäläisten yritysten toiminnan tutkimus ja turvallisuuspoliittinen analyysi näiden kategorioiden avulla voikin tuottaa harhaanjohtavia tuloksia, sillä mikään niistä ei täysin vastaa yritysten ominaisuuksia. Venäläiselle sotilaspalveluyritykselle tyypillisten, sen länsimaisista vastineistaan erottavien tekijöiden analyysi ja uuden analyttisen kategorian luominen, onkin ilmiön tutkimuksen keskeisiä lähitulevaisuuden tavoitteita.

Lähteet

- Aji, Albert (2017), Thousands of Russian Private Contractors Fighting in Syria – *Associated Press*, 12.12.2017. <https://www.apnews.com/7f9e63cb14a54dfa9148b6430d89e873/Thousands-of-Russian-private-contractors-fighting-in-Syria> (Tarkistettu 4.9.2018).
- Avant, Deborah (2000), From Mercenary to Citizen Armies: Explaining Change in the Practice of War. – *International Organization* 54:1, 41–72. <https://doi.org/10.1162/002081800551118>.
- Axelrod, Alan (2014), *Mercenaries: A Guide to Private Armies and Private Military Companies*. Thousand Oaks: CQ Press.
- Balzer, Harley (2015), The Ukraine Invasion and Public Opinion. – *Georgetown Journal of International Affairs* 16:1, 79–93.
- Bartles, Charles K. (2016), Getting Gerasimov Right. – *Military Review* 96:1, 30–38.
- Bryce-Rogers, Athena (2013), Russian Military Reform in the Aftermath of the 2008 Russia-Georgia War. – *Demokratizatsiya* 21:3, 339–368.
- Bugayova, Nataliya ja Regio, Darina (2019), *The Kremlin's Campaign in Africa: Assessment Update*. Washington D.C.: Institute for the Study of War.
- Bukkvoll, Tor (2015), Military Innovation Under Authoritarian Government – the Case of Russian Special Operations Forces. – *Journal of Strategic Studies* 38:5, 602–625. <https://doi.org/10.1080/01402390.2015.1056342>.

- Bukkvoll, Tor ja Østensen, Åse G. (2020), The Emergence of Russian Private Military Companies: A New Tool of Clandestine Warfare. – *Special Operations Journal* 6:1, 1–17. <https://doi.org/10.1080/23296151.2020.1740528>.
- Dahlqvist, Nils (2019), *Russia's (Not so) Private Military Companies*. Tukholma: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Dickinson, Laura A. (2011), *Outsourcing War and Peace: Preserving Public Values in a World of Privatized Foreign Affairs*. New Haven: Yale University Press.
- Erbel, Mark (2017), The Underlying Causes of Military Outsourcing in the USA and UK: Bridging the Persistent Gap between Ends, Ways and Means since the Beginning of the Cold War. – *Defence Studies* 17:2, 135–155. <https://doi.org/10.1080/14702436.2017.1294970>.
- Finnemore, Martha ja Sikkink, Kathryn (1998), International Norm Dynamics and Political Change. – *International Organization* 52:4, 887–917.
- Fulloon, Mark (2015), Non-State Actor: Defining Private Military Companies. – *Strategic Review for Southern Africa* 37:2, 29–52.
- Galeotti, Mark (2017), Moscow's Mercenaries Reveal the Privatisation of Russian Geopolitics. – *OpenDemocracy.net*. 29.8.2020. <https://www.opendemocracy.net/od-russia/mark-galeotti/chvk-wagner-and-privatisation-of-russian-geopolitics> (Tarkistettu 5.9.2017).
- Galeotti, Mark (2019), The mythical 'Gerasimov Doctrine' and the language of threat. – *Critical Studies on Security*, 7:2, 157-161.
- Gel'man, Vladimir (2016), The Vicious Circle of Post-Soviet Neopatrimonialism in Russia. – *Post-Soviet Affairs* 32:5, 455–473. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2015.1071014>.
- Gerasimov, Valery (2016), The Value of Science Is in the Foresight. – *Military Review* 96:1, 23–29.
- Grissom, Adam (2006), The Future of Military Innovation Studies. – *Journal of Strategic Studies* 29:5, 905–934. <https://doi.org/10.1080/01402390600901067>.
- Higgins, Andrew ja Nechepurenko, Ivan (2018), In Africa, Mystery Murders Put Spotlight on Kremlin's Reach – *New York Times*. 7.8.2018. <https://www.nytimes.com/2018/08/07/world/europe/central-african-republic-russia-murder-journalists-africa-mystery-murders-put-spotlight-on-kremlins-reach.html> (Tarkistettu 9.8.2018).
- Interpretermag.com (2013), The Last Battle of the "Slavonic Corps." – *Interpretermag.com*. 16.11.2013. <http://www.interpretermag.com/the-last-battle-of-the-slavonic-corps/> (Tarkistettu 4.9.2018).
- Al Jazeera (2020), Hundreds More Russian Mercenaries Flee Western Libya: GNA Forces – *Al Jazeera*. 25.5.2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/05/russian-fighters-flown-western-libya-haftar-retreat-200524200905871.html> (Tarkistettu 14.8.2020).
- Karagiannis, Emmanuel (2014), The Russian Interventions in South Ossetia and Crimea Compared: Military Performance, Legitimacy and Goals. – *Contemporary Security Policy* 35:3, 400–420. <https://doi.org/10.1080/13523260.2014.963965>.
- Kasapoglu, Can (2015), *Research Paper Russia's Renewed Military Thinking: Non-Linear Warfare and Reflexive Control*. Rooma: NATO Defense College.
- Krahmann, Elke (2010), *States, Citizens and the Privatization of Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krahmann, Elke (2012), From "Mercenaries" to "Private Security Contractors": The (Re)Construction of Armed Security Providers in International Legal Discourses. – *Millennium. Journal of International Studies* 40:2, 343–63. <https://doi.org/10.1177/0305829811426673>.
- Kruck, Andreas (2014), Theorising the Use of Private Military and Security Companies: A Synthetic Perspective. – *Journal of International Relations and Development* 17:1, 112–41. <https://doi.org/10.1057/jird.2013.4>.
- Kuczyński, Grzegorz (2019), *Russia's Hybrid Warfare in the Western Balkans*. Varsova: Warsaw Institute.
- Ledeneva, Alena (2015), Venäjän epävirallinen hallinto. – *Idäntutkimus* 22:1, 3–14.
- Malkova, Irina ja Baev, Anton (2019), A Private Army for the President: The Tale of Evgeny Prigozhin's Most Delicate Mission. – *The Bell*. 31.1.2019. <https://thebell.io/en/a-private-army-for-the-president-the-tale-of-evgeny-prigozhin-s-most-delicate-mission/> (Tarkistettu 17.8.2020).
- Marten, Kimberly (2019a), *Into Africa: Prigozhin, Wagner, and the Russian Military*. Washington D.C.: PONARS Eurasia.
- Marten, Kimberly (2019b), Russia's Use of Semi-State Security Forces: The Case of the Wagner Group. – *Post-Soviet Affairs* 35:3, 181–204. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2019.1591142>.

- McDermott, Roger N (2016), Does Russia Have a Gerasimov Doctrine?. – *Parameters* 46:1, 97–105.
- McFate, Sean (2014), *The Modern Mercenary: Private Armies and What They Mean for World Order*. Oxford: Oxford University Press.
- McKew, Molly (2017), The Gerasimov Doctrine. – *Politico Magazine*. 5.9.2017. <https://www.politico.eu/article/new-battles-cyberwarfare-russia/#> (Tarkistettu 25.10.2020).
- Mohlin, Marcus (2012), *The Strategic Use of Military Contractors: American Commercial Military Service Providers in Bosnia and Liberia: 1995-2009*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos.
- Mohlin, Marcus ja Kähkö, Ilmari (2008), The Use of Battle Field Contractors in Post-Occupation Iraq. – *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* 212:5, 8–35.
- Østensen, Åse Gilje ja Bukkvoll, Tor (2018), *Russian Use of Private Military and Security Companies – the Implications for European and Norwegian Security*. Kjeller: Norwegian Defence Research Establishment (FFI).
- Percy, Sarah (2007), *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Pingeot, Lou (2012), *Dangerous Partnership: Private Military & Security Companies and the UN*. New York: Global Policy Forum.
- Pukhov, Ruslan (2020), Moscow-Based Think Tank Director: Russia’s Unexpected Military Victory in Syria. – *DefenceNews.com*. 10.12.2017. <https://www.defensenews.com/outlook/2017/12/11/moscow-based-think-tank-director-russias-unexpected-military-victory-in-syria> (Tarkistettu 7.8.2020).
- Räikköläinen, Mikko (2011), *Greed and Control: The History and Content of the International Anti-Mercenary Norm*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Rauta, Vladimir (2019), Towards a Typology of Non-State Actors in “Hybrid Warfare”: Proxy, Auxiliary, Surrogate and Affiliated Forces. – *Cambridge Review of International Affairs*. <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1656600>.
- Reynolds, Nathaniel (2019), *Putin’s Not-So-Secret Mercenaries: Patronage, Geopolitics, and the Wagner Group*. Washington D.C: Carnegie Endowment for International Peace.
- Roth, Andrew (2019), Russian Mercenaries Reportedly in Venezuela to Protect Maduro. – *The Guardian*. 25.1.2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/25/venezuela-maduro-russia-private-security-contractors> (Tarkistettu 14.8.2020).
- Scahill, Jeremy (2008), *Blackwater: The Rise of the World’s Most Powerful Mercenary Army*. Lontoo: Serpent’s Tail.
- Schnauffer, Tad A. (2017), Redefining Hybrid Warfare: Russia’s Non-Linear War against the West. – *Journal of Strategic Security* 10:1, 17–31. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.10.1.1538>.
- Singer, Peter W. (2003), *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Lontoo: Cornell University Press.
- Souleimanov, Emil Aslan ja Valery Dzutsati (2018), Russia’s Syria War: A Strategic Trap? – *Middle East Policy* 25:2, 42–50. <https://doi.org/10.1111/mepo.12341>.
- Sparks, John (2017), Revealed : Russia’s “Secret Syria Mercenaries.” – *SkyNews*. 10.8.2016. <http://news.sky.com/story/revealed-russias-secret-syria-mercenaries-10529248> (Tarkistettu 5.9.2017).
- Sukhankin, Sergey (2018), Russia’s New PMC Patriot: The Kremlin’s Bid for a Greater Role in Africa? – *Eurasia Daily Monitor*. 1.8.2018. <https://jamestown.org/program/russias-new-pmc-patriot-the-kremlins-bid-for-a-greater-role-in-africa/> (Tarkistettu 16.1.2019).
- Sukhankin, Sergey (2020), Wagner Group in Libya: Weapon of War or Geopolitical Tool?. – *The Jamestown Foundation Terrorism Monitor* XVIII:13, 5–6.
- Summanen, Kasper (2017), Venäjän salainen armeija paljastui: ”Oligarkiamme käy sotaa.” – *Verkkouutiset*. 14.9.2017. https://www.verkkouutiset.fi/ulkomaat/venajan_salaiset_sotilaat-69600 (Tarkistettu 26.10.2020).
- Thomson, Janice (1994), *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt7t30p>.
- Tonkin, Hannah (2011), *State Control over Private Military and Security Companies in Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UN Commission on Human Rights (1998), E/CN.4/199 Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples

- to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, pursuant to Commission resolution 1995/5 and Commission decision 1997/120.
- UN Commission on Human Rights (2005), E/CN.4/200 Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of People to Self-Determination.
- Vaux, Pierre (2016), Fontanka Investigates Russian Mercenaries Dying For Putin In Syria And Ukraine. – *The Interpreter*. 29.3.2016. <https://www.interpretermag.com/fontanka-investigates-russian-mercenaries-dying-for-putin-in-syria-and-ukraine/> (Tarkistettu 4.9.2018).
- Warsaw Institute (2018), Wagner versus Patriot : Fighting for Mercenary Control. – *Russia Monitor*, 12.7.2018. <https://warsawinstitute.org/wagner-versus-patriot-fighting-mercenary-control/> (Tarkistettu 16.1.2019).